

8 آڪٽوبر 2026ء (بمطابق: 25 ربيع الآخر 1448ھ)
تي پاڪستان ۾ دعوت اسلامي جي هفتيوار اجتماعن ۾ ٿيڻ وارو بيان

ٻُلندي يا پُستيءَ جو ڏينهن

﴿فكر ندامت ۽ آخرت جو خوف پيدا ڪرڻ وارو بيان﴾

هن بيان ۾ توهان ڄاڻي سگهندؤ...

❖... محل زمين ۾ غرق ٿي ويو

❖... مذاق اڏائڻ وارن جي مذاق اڏائي ويندي

❖... قبرن مان اٿڻ جا مختلف احوال

❖... لکي گناه ڪرڻ جو عذاب

پيشڪش

FOR FEEDBACK
(+92) 315 2692 786

المَدِينَةُ الْعِلْمِيَّةُ

Islamic Research Center

GET MORE SPEECHES
(+92) 310 8882 033

(شعبہ: بیانات دعوت اسلامی)

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى خَاتَمِ النَّبِيِّنَّ ط

اَمَّا بَعْدُ فَاَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ ط بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ط

وَعَلٰى اِيْكَ وَاصْحٰبِكَ يَا حَبِيْبُ اللّٰهِ

اَلصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ

وَعَلٰى اِيْكَ وَاصْحٰبِكَ يَا تُوَكَّلَ اللّٰهِ

اَلصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا نَبِيَّ اللّٰهِ

تَوَيْتُ سُنَّتَ الْاِعْتِكَافِ (ترجمو: مون سنتِ اعتكاف جي نيت ڪئي)

دروءِ پاڪ جي فضيلت

الله پاڪ جي آخري نبي، رسولِ هاشمي صلي الله عليه وآله وسلم جو فرمانِ عاليشان آهي: بيشڪ توهان جا نالا سڃاڻپ سان گڏ مون وٽ پيش ڪيا ويندا آهن، تنهنڪري مون تي احسن (يعني بهترين لفظن ۾) درود پاڪ پڙهو. (1)

دَم بَدَم اور بار بار درود
هے عجب دُرِ شاهوار (پيش قيمت) درود
راحتِ جان بے قرار درود (2)

هم کو پڑھنا خدا نصیب کرے
کون جانے درود کی قیمت
بھاری مرہم ہے دل فگاروں کو

صَلُّوْا عَلٰی الْحَبِيْبِ صَلَّی اللّٰهُ عَلٰی مُحَمَّدٍ

بيانِ بدَن جون نيتون

حديثِ پاڪ ۾ آهي: اِنَّمَا الْاَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ عملن جو دارومدار نيتن تي آهي. (3)
اي عاشقانِ رسول! سنيون سنيون نيتن سان عمل جو ثواب وڌي ويندو آهي،
اچو ته بيانِ بدَن کان پهريان سنيون سنيون نيتون ڪري وئون ٿا. نيت ڪيو

1...مصنف عبدالرزاق، كتاب الصلاة، باب الصلاة على النبي، جلد: 2، صفحہ: 140، حديث: 3116.

2...کافي کی نعت، صفحہ: 38 ملقطاً.

3...بخاری، کتاب بَدَ الْوَحْيِ، صفحہ: 65، حديث: 1.

ته! **الله جي رضا جي لاءِ بيان ٻڌندس** **بآدب ويهندس** **خوب توجه سان بيان ٻڌندس** **جيڪو ٻڌندس ان کي ياد رکڻ، پاڻ عمل ڪرڻ ۽ ٻين تائين پهچائڻ جي ڪوشش ڪندس.**

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيبِ صَلَّي اللهُ عَلَى مُحَمَّدٍ

محل زمين ۾ غرق ٿي ويو

پيارا اسلامي پائرو! سورة الواقعة 27 هين سڀاري جي سورت آهي، هن ۾ 3 رڪوع ۽ 96 آيتون آهن. هن سورت ۾ الله پاڪ قيامت ۽ قيامت جي احوالن کي بيان ڪيو آهي، اڄ اسان هن سورت جي پهرين ٽن آيتن متعلق ٻڌنداسين جن ۾ الله پاڪ قيامت جو شروعاتي حال ۽ ان ڏينهن جي ڪيفيت کي بيان ڪيو آهي. ان کان اڳ مان توهان کي هڪ واقعو ٻڌايان ٿو:

هڪ واقعو ڪتابن ۾ لکيل آهي: هڪ بادشاهه هو، وڏي عزت رکندو هو، سندس وڏي سلطنت هئي، نوڪر چاڪر، فوج، خزانو سڀ ڪجهه ان وٽ موجود هو. اتفاق اهڙو ٿيو جو بادشاهه جي محل جي سامهون ئي هڪ پوڙهي عورت جي ننڍڙي جهوپڙي هئي. اها جاءِ ان پوڙهي عورت جي ملڪيت هئي. ظاهر آهي ته عاليشان محل جي بلڪل ويجهو ننڍڙي جهوپڙي خراب لڳي رهي هئي، محل جي شان ۽ شوڪت ۾ فرق پئجي رهيو هو. بادشاهه پوڙهي عورت کي چيو ته پنهنجي هيءَ زمين مون کي وڪرو ڪري ڏئي. پر پوڙهي عورت نه مڃيو. هڪ ڏينهن ائين ٿيو جو پوڙهي عورت ڪنهن ڪم سان جهنگ جي طرف وئي هئي ته بادشاهه سپاهي موڪلي، ان جي جهوپڙي تباھ ڪرائي ڇڏي. پوڙهي عورت واپس آئي ته پنهنجو گهر ڪريل ڏنائين. هاڻي پوڙهي عورت ڪجهه به نه ڪيو، نه بادشاهه کي گاريون ڏنائين ۽ نه ئي ڪنهن جي دروازي

تي وڃي روچ، راڙو ڪيائين، بس آسمان ڏانهن نظر ڪيائين ۽ چوڻ لڳي: اي الله پاڪ! جيڪڏهن مان هتي موجود نه هيس ته تون ته ڏسي رهيو هئين، اي مالڪِ ڪريم! سڀني بادشاهن جا بادشاهه، هن ظالم بادشاهه منهنجو گهر تباھ ڪري ڇڏيو آهي. بس پوڙهي عورت جي هن فرياد ڪرڻ جي دير هئي، ان ئي وقت زلزلو آيو ۽ بادشاهه جو محل مٽيءَ ۾ ملي ويو. (1)

الله اڪبر! هي آهي الله پاڪ جو فيصلو...!! ماڻهو طاقت ۽ قوت جي نشي ۾، عهدي ۽ منصب جي نشي ۾، مال ۽ دولت جي نشي ۾، رابطن ۽ تعلقات جي نشي ۾ ٻين کي حقير سمجهندا آهن، گهٽ درجي وارو خيال ڪندا آهن، انهن جي مٿان توڪون ڪندا آهن، سندن دل ڏکائيندا آهن، سمجهي رهيا هوندا آهن ته: اسان جو ڪير ڇا بگاڙي سگهندو؟ فرمايو ويو: ياد ڪريو...!! ڊڄو...!! جڏهن الله پاڪ جي پڪڙ اچي ويندي، توهان طاقت لڳائي به ان کي روڪي نه سگهندؤ، ان وقت طاقتور ڪمزور ٿي ويندا، ڪمزور طاقتور ٿي ويندا. تقدير جڏهن غالب ايندي ته بلنديءَ وارا پست ٿي ويندا، ان ڏينهن اسان الله پاڪ جي غضب جا حقدار نه بڻجي وڃون.

فخر و غرور سَ تُو مولیٰ مجھے بچانا

يارب! مجھے بنادے پیکر تُو عاجزی کا

صَلُّوْا عَلَی الْحَبِیْب صَلَّی اللہُ عَلَی مُحَمَّد

سورت واقع جون پهريون 3 آيتون

پيارا اسلامي ڀائرو! سورة واقعہ جون صرف پهريون 3 آيتون، انهن جي ڪجهه وضاحت ۽ انهن مان ملڻ وارو سبق اوهان جي سامهون پيش ڪريان ٿو. الله پاڪ فرمايو:

إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ۝

لَيْسَ لَوْفَعَتِهَا كَاذِبَةٌ ۝

خَافِضَةٌ رَّافِعَةٌ ۝

ترجمو ڪنزالعرفان: جڏهن واقع ٿيڻ واري واقع ٿيندي، (ان وقت) ان جي واقع ٿيڻ ۾ ڪنهن کي انڪار جي گنجائش نه ٿيندي، ڪنهن کي هيٺ ڪرڻ واري، ڪنهن کي بلندي ڏيڻ واري. (پارو: 27، سورة واقعة: 1-3)

هنن 3 آيتن جون 3 معنائون بيان ڪيون ويون آهن:

(1): تقدير غالب اچڻ جو وقت

پهرين معنيٰ هيءَ آهي ته هنن مبارڪ آيتن ۾ **واقعہ** مان مراد الله پاڪ جي ازلي حڪم جي غالب اچڻ جو وقت آهي. (1) مطلب هي آهي ته: جڏهن الله پاڪ جو ازلي فيصلو غالب ٿي ويندو، تڏهن ڪو به ان کي روڪي نه سگهندو. اهو فيصلو ڪهڙو هوندو؟ فرمايو ويو:

خَافِضَةٌ رَّافِعَةٌ ۝

ترجمو ڪنزالعرفان: ڪنهن کي هيٺ ڪرڻ واري، ڪنهن کي بلندي ڏيڻ واري. (پارو: 27، سورة واقعة: 3)

الله پاڪ جو اهو فيصلو بلنديءَ وارن کي هيٺ ڪرڻ وارو آهي ۽ ڪمزورن کي طاقتور بڻائڻ وارو آهي.

فرعون ۽ نمرود جي هلاڪت

◈ اهو فرعون...!! اهو ڪمزور ترين ٻانهو...!! اهو به ته انسان ئي هو، پر

جڏهن پنهنجي اوقات وساري ويٺو ته چيائين:

أَنَا رَبُّكُمْ الْأَعْلَى ۖ

ترجمو كنز العرفان: مان توهان جو سڀ کان اعليٰ رب آهيان.

(پارو: 30، سورة نازعات: 24)

الله اڪبر! ڪيترو غرور هو، ٻانهو هو، ڪمزور هو، پر غرور ۾ حد کان وڌي ويو.

تڏهن الله پاڪ جو عذاب آيو، درياءَ جي هڪ ئي لهر کيس غرق ڪري ڇڏيو. (1)

◈ نمروڊ به ته ٻانهو ئي هو. هن بدبخت لشڪر تيار ڪيو، ميدان ۾ نڪتو ۽

چيائين: اي ابراهيم! چئو پنهنجي رب کي ته اچي ۽ اچي مون سان جنگ

ڪري. حضرت ابراهيم عليه السلام بارگاهِ الهي ۾ عرض ڪيو: **إِلٰهِي تَسْبَعُ مَا يَقُولُ هَذَا**

الْكُتُبُ يعني مولا! تو ٻڌو ته هي جانور ڪهڙي بڪواس ڪري رهيو آهي. الله

پاڪ حضرت جبرائيل عليه السلام کي فرمايو: اي جبرائيل! اسان جي ڪمزور ترين

مخلوق، يعني مڇرن جو لشڪر ان ڏانهن موڪل! تنهنڪري مڇر آيا. ايترا

مڇر هئا جو ڏينهن جو اوندھ ٿي وئي. مڇرن سندس فوج جي ڪل به کائي

ڇڏي، صرف هڏين جا ڍانچا وڃي بچيا. هڪ مڇر نمروڊ جي دماغ ۾ گهڙي

ويو، جيڪو ان کي ڏنگي رهيو هو. هي پنهنجي سموري بادشاهي جي باوجود،

تاج، تخت ۽ حڪومت هوندي به هڪ مڇر کان عاجز ٿي ويو. سندس درٻار جو

اهو قانون بڻجي ويو هو ته جيڪو به درٻار ۾ اچي، پهريان ان جي مٿي تي

10 پادر هڻي، پوءِ ڳالهائي. جڏهن کيس پادر لڳندا هئا ته هن کي آرام ملندو

هو. (2) اها آهي:

خَافِضَةٌ رَّافِعَةٌ ۖ

ترجمو كنز العرفان: ڪنهن کي هيٺ ڪرڻ واري، ڪنهن کي بلندي ڏيڻ

واري. (پارو: 27، سورة واقعة: 3)

1... سيرت الانبياء، صفحہ 59 بتغير قليل۔

2 ... شرح اسماء الحسنیٰ للقسيري، باب في معنى اسم القهار، صفحہ 108 دار ازال بيروت۔

يعني الله پاڪ جي پڪڙ، ان جو ازلي فيصلو جڏهن اچي ويندو آهي ته وڏن وڏن اڪابرن کي به ذليل ۽ رسوا ڪري ڇڏيندو آهي.

جهڙي ڪرڻي، تهڙي ڀرڻي

ڏاڍي خوبصورت حديث پاڪ آهي: اها اسان کي هميشه ياد رکڻ گهرجي! حضور جانِ ڪائنات، شاهه موجودات صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فرمايو: **اَلْبُؤْسُ لِكُلِّ نِيْڪِي ڪڏهن پراڻي نه ٿيندي آهي، وَالذَّنْبُ لِكُلِّ سُوءٍ ۽ گناهه ڪڏهن وساريو نه ويندو آهي، وَالذَّيَّانُ لِكُلِّ مَوْتٍ ۽ بدلو ڏيڻ واري ذات (يعني الله پاڪ) کي ڪڏهن موت نه ايندو، اِعْمَلْ مَا شِئْتَ جيڪو چاهيو سو ڪريو! كَمَا تَدْرِي تَدَانُ جيڪو پوڪيندو، سو ئي لُئِنْدُو. (1)**

اَزْ مَكَافَاتِ عَمَلٍ غَافِلٍ مَّشُو

گَنْدَمَزِ گَنْدَمَزِ جَوَزِ جَوَزِ

وضاحت: ڪڙڪ پوکي ڪڙڪ ئي لُئِنْدُو، جو پوکي جو ئي لُئِنْدُو. دنيا مڪافاتِ عمل آهي، يعني هتي **Tit For Tat** (جهڙي ڪرڻي، تهڙي ڀرڻي) وارو قانون آهي، ان کان غافل نه ٿيو!

(2): قيامتِ صغريٰ يعني موت جو وقت

پيارا اسلامي ڀائرو! الله پاڪ فرمايو:

اِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ۝

لَيْسَ لَوْقَعَتَهَا كَاذِبَةٌ ۝

خَافِضَةٌ رَّافِعَةٌ ۝

ترجمو ڪنز العرفان: جڏهن واقع ٿيڻ واري واقع ٿيندي، (ان وقت) ان جي واقع ٿيڻ ۾ ڪنهن کي انڪار جي گنجائش نه ٿيندي، ڪنهن کي هيٺ ڪرڻ واري،

ڪنهن کي بلندي ڏيڻ واري. (پارو: 27، سورة واقعة: 1-3)

هنن آيتن جي بي معنيٰ هيءَ آهي ته هتي **واقعه** مان مراد قيامتِ صغريٰ يعني موت جو وقت آهي. ⁽¹⁾ هاڻي مطلب هي ٿيندو ته ياد ڪريو! جڏهن موت اچي ويندو، ها! ها! ڪو به ان کي روڪي نه سگهندو. موت گهڻن کي پست ۽ گهڻن کي بلند رُتبي وارو ڪري ڇڏيندو.

قبر جنت جو باغ، يا دوزخ جي ڪڏ

حضرت ابو سعيد خُدري رَضِيَ اللهُ عَنْهُ کان روايت آهي، پياري آقا، مديني واري مصطفيٰ صَلَّي اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فرمايو: لذنن کي ختم ڪرڻ واري موت کي ڪثرت سان ياد ڪريو، چوٽه قبر روزانو پڪاري چوندي آهي: **♦** مان بيگانگيءَ جو گهر آهيان **♦** مان اڪيلائيءَ جو گهر آهيان **♦** مان مٽيءَ جو گهر آهيان ۽ **♦** مان ڪيڙن، ماکوڙن جو گهر آهيان **♦** جڏهن مؤمن ٻانهي کي قبر ۾ دفن ڪيو ويندو آهي ته قبر ان کي چوندي آهي: پلي ڪري آئين! تون منهنجي پنيءَ تي هلڻ وارن مان مون کي سڀ کان وڌيڪ محبوب هئين ۽ هاڻي تون منهنجي اندر اچي ويو آهين، هاڻي تون منهنجو حسن سلوڪ کي ڏس. پوءِ قبر ان جي لاءِ نظر جي حد تائين ڪشادي ٿي ويندي آهي ۽ ان جي لاءِ جنت جو دروازو کوليو ويندو آهي **♦** ۽ جڏهن ڪو فاجر (يعني گنهگار) يا غير مسلم شخص دفن ڪيو ويندو آهي ته قبر چوندي آهي: تنهنجي لاءِ ڪا پليڪار ناهي، تون منهنجي پنيءَ تي هلڻ وارن ۾ مون کي سڀ کان وڌيڪ ناپسنديده شخص هئين ۽ هاڻي تون منهنجي اندر اچي ويو آهين، تنهنڪري هاڻي پاڻ سان منهنجو سلوڪ ڏس. پوءِ قبر ان تي پنهنجي گهيرو تنگ ڪري ڇڏيندي آهي ۽ ان جون پاسيريون هڪ ٻئي ۾ گڏي وينديون آهن. راوي چون ٿا: هيءَ

1...تفسير ابن عربي، پارہ: 27، سورة واقعه، زیر آيت: 1، جلد: 2، صفحہ: 286.

ڳالهه رسولِ اڪرم، نور مجسم ﷺ پنهنجون مبارڪ آڱريون هڪ ٻئي ۾ وجهي، اشاري سان سمجھائي، پوءِ فرمايائون: الله پاڪ ان تي 70 هزار ازدها (وڏا وڏا نانگ) مقرر فرمائي ڇڏيندو آهي. جيڪڏهن انهن مان ڪو هڪ به زمين کي ڦوڪ هڻي ته قيامت تائين ڪڏهن به ڪا شيءِ زمين تي نه پوکجي سگهي، اهي ازدها قيامت تائين ان مُردِي کي ڏنگيندا رهندا.

راوي چون ٿا: پاڻ ﷺ فرمايو:

إِنَّمَا الْقَبْرُ رَوْضَةٌ مِّنْ رِّيَاضِ الْجَنَّةِ أَوْ حُفْرَةٌ مِّنْ حُفْرِ النَّارِ

يعني قبر جنت جي باغن مان هڪ باغ آهي يا جهنم جي ڪڏن مان هڪ ڪڏ آهي. (1)

ڪرم سے بخش دے مجھ کو نہ دے سزایا رب!
ہے تیرے قہر پہ عاویٰ تری عطایا رب! (2)

گناہگار ہوں میں لائقِ جہنم ہوں
بُرائیوں پہ پشیمان ہوں رحم فرما دے

الله! الله!...! پيارا اسلامي ڀائرو! غور فرمايو! اهو ڪهڙو وقت هوندو ...!!

◆ اڄ جيڪي وڏيون وڏيون ڳالهيون ڪن ٿا ◆ تڪبر ۽ غرور جي نشي ۾ رهن ٿا ◆ جن کي غريب ڏٺا نه ٿا وڃن ◆ جيڪي ٻين جي مذاق اڏائڻ ٿا، طعنا ڏين ٿا اهي بظاهر ڪامياب آهن، غور ڪريو! افسوس! اهو وقت ڪهڙو هوندو، جڏهن حضرت مَلِڪُ الموت عَلَيْهِ السَّلَام تشریف ڪڍي ايندا ◆ ڪو غريب هجي يا امير ◆ سيٺ هجي يا نوڪر ◆ رئيس هجي يا فقير ◆ ان وقت ڪنهن جو به وَسُ نه هلندو. روح جسم مان چڪي ڪڍيو ويندو، آخري هڏڪي ايندي ۽ هيءُ سموري دنيا اسان جي لاءِ پراڻي ٿي چڪي هوندي.

1... ترمذی، ابواب صفة القيامة و الرقائق و الورع، صفحہ: 584، حدیث: 2460.

2... وسائلِ بخشش، صفحہ: 78.

افسوس! اُهي جيڪي ڪپڙن تي مڪ به ويهڻ نه ڏيندا هئا، اڄ انهن جي جسم تان ڪپڙا گتي لاٿا ويندا، تختي تي لپتايو ويندو، غسل ڏئي ڪفن پارايو ويندو. 4 ڪلهن تي ڪٿي ڪين مٽيءَ هيٺ دفنايو ويندو.

ها! ها! ♦ اڄ جيڪڏهن بيري (*Waiter*) کان ڪپڙن تي چانهه ڪري پوي ته ان کي دڙڪا ڏيندا آهن ♦ ڪپڙن تي معمولي گهنج (*Crease*) اچي وڃن ته سندن مُنهن ۾ گهنڊ پئجي ويندا آهن ♦ زال کان ڪپڙا صحيح نموني استري نه ٿين ته گهر ۾ ڪُهرام مچائي ڇڏيندا آهن، غور ڪريو! ان وقت اچي ڪفن تي مُنيون پري پري مٽي وڌي ويندي، بيلچن سان چڪي ڪري مٽي وڌي ويندي ۽ اسان بلڪل بيوس هونداسين. ها! هي اهو وقت آهي

حَافِظَةُ رَافِعَةٍ:

ترجمو ڪنزالعرفان: ڪنهن کي هيٺ ڪرڻ واري، ڪنهن کي بلندي ڏيڻ واري.

(پارو: 27، سورة واقعة: 3)

اهو وقت جيڪو ڪيترن ئي ماڻهن کي عذاب ۾ گرفتار ڪري ڇڏيندو ۽ ڪيترن ئي ماڻهن جي قبر جنت جو باغ بڻجي ويندي.

مان اڳ ۾ بادشاهه هئس

روايت آهي: هڪ پيري الله پاڪ جا نبي حضرت عيسيٰ عليه السلام ڪٿان کان گذري رهيا هئا ته پاڻ هڪ انساني کوپڙي ڏٺائون. پاڻ جيئن ته الله پاڪ جا نبي آهن ۽ مُردن کي جيئرو ڪرڻ سندن خاص معجزن مان هو، تنهنڪري پاڻ ان کوپڙي کي نوڪر هڻي فرمايائون: **تَكَلَّمِي بِأَذْنِ اللَّهِ** يعني الله پاڪ جي حڪم سان مون سان ڳالهائ!

ايترو فرمائڻو هو ته ان کوپڙي ڳالهائڻ شروع ڪيو ۽ عرض ڪيائين: اي روحُ

الله عليه السلام! مان اڳ ۾ بادشاهه هيس، منهنجي سلطنت تمام گهڻي وسيع هئي. هڪ ڏينهن مان پنهنجي درٻار ۾ ويٺو هيس، عظيم الشان تاج منهنجي مٿي تي هو، منهنجو لشڪر ۽ وزير مشير منهنجي اڳيان موجود هئا. اوچتو، بلڪل اوچتو مَلڪُ الموت عليه السلام ڪٿان ظاهر ٿيا. ها! هڪ ڀل ۾ هنن منهنجو روح قبض ڪري ورتو. افسوس...!! اُها ڀريل درٻار هڪ ڀل ۾ اڪيلائيءَ ۾ تبديل ٿي وئي. ها! ها! مون تي جان قربان ڪرڻ وارو منهنجو لشڪر، اها اُنسيت ۽ محبت اوچتو وحشت ۽ غربت ۾ تبديل ٿي وئي. ⁽¹⁾

الله اکبر! پيارا اسلامي ڀائرو! اهو ئي حال آهي، ها! اهو ئي حال آهي، جيڪو جلد ئي اسان تي به اچڻ وارو آهي. ها! ها! اسان سڀئي به انهيءَ وحشت ۽ اڪيلائيءَ، غربت ۽ مُفلسي جو شڪار ٿيڻ وارا آهيون. ♦ جيڪڏهن بادشاهن جو لشڪر کين نه بچائي سگهيو ته ڇا اسان جا 4.2 دوست اسان کي بچائي سگهندا؟ ♦ جيڪڏهن بادشاهن جا تاج ۽ تخت ۽ وڏا وڏا محل انهن کي موت کان بچائي نه سگهيا ته اسان جا ننڍڙا ننڍڙا گهر، معمولي عزت ۽ شهرت ڇا اسان کي بچائي سگهندي؟ افسوس! مَلڪُ الموت عليه السلام تشریف کڻي ايندا، روح چڪجندي، آخري هڏڪي ايندي، نظر ڇت ۾ ڳپي ويندي ۽ هيءُ سڄي دنيا، پنهنجي سموري خوبصورتيءَ سميت، يڪدم اسان لاءِ اجنبی بڻجي ويندي.

جڳهه جي لڳاءُ کي دنيا ناهي ۽ | | | | |
 مٿي ڌڪ ۾ اڀر ٿاڻ کيس ۽ | | | | |
 هونءِ نامور بے ٺاڻ کيس ۽ | | | | |

بهر حال! **پيارا اسلامي ڀائرو!** موت اچڻ ۽ قبر ۾ لهڻ به اهو وقت آهي جيڪو گهڻن ئي ماڻهن کي لاچار ڪري ڇڏيندو ۽ ڪيترن کي دنيا جي قيد مان آزاد ڪرائي جنت جو حقدار بڻائي ڇڏيندو.

(3): قيامت پستي يا بلنديءَ جو ڏينهن آهي

پيارا اسلامي ڀائرو! الله پاڪ فرمايو:

إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ۝

لَيْسَ لَوْفَعَتِهَا كَاذِبَةٌ ۝

خَافِضَةٌ رَّافِعَةٌ ۝

ترجمو ڪنز العرفان: جڏهن واقع ٿيڻ واري واقع ٿيندي، (ان وقت) ان جي واقع ٿيڻ ۾ ڪنهن کي انڪار جي گنجائش نه ٿيندي، ڪنهن کي هيٺ ڪرڻ واري، ڪنهن کي بلندي ڏيڻ واري. (پارو: 27، سورة واقعة: 1-3)

هنن آيتن جي ٽين ۽ سڀ کان مشهور معنيٰ هيءَ آهي ته هتي **واقعة** مان مراد قيامت آهي. مطلب هي آهي ته اهو قيامت جو هولناڪ واقعو جڏهن واقع ٿي ويندو، قيامت قائم ٿي ويندي، ان کي ڪو به روڪي نه سگهندو. اڄ جيڪي غير مسلم، دين کان بيزار، ملحد وغيره ان جو انڪار ڪري رهيا آهن، ان وقت اهي ڪليل اکين سان قيامت کي ڏسي وٺندا، ان جو انڪار نه ڪري سگهندا. ها! ها! اها قيامت ئي آهي، جيڪا بلنديءَ وارن کي پست ۽ پستيءَ وارن کي بلند ڪري ڇڏيندي. ⁽¹⁾

مذاق اڏائڻ وارن جي مذاق اڏائي ويندي

سڀاڻو: 30 **سورة مطففين** ۾ هڪ واقعو ذڪر ڪيو ويو آهي، مان ان کي تفسيرن جي روشنيءَ ۾ ڪجهه تفصيل سان عرض ڪريان ٿو: ابوجهل، عتبہ، شيبہ،

1. تفسير طبري، پارہ: 27، سورة واقعه، زیر آيت: 1-3، جلد: 1، صفحہ: 622 خلاصہ.

وليد بن مغيره وغيره جيڪي مڪي جا ڪافر هئا، اُهي جڏهن حضرت بلال حبشي، حضرت صُهيبي رُومي وغيره صحاباءِ ڪرام عليهم الرضوان ڪي ڏسندا هئا، ته سندن سادو لباس، سادي غذا ۽ سادي طرزِ زندگي کي ڏسي مذاق اڏائيندا هئا. انهن ڏانهن ڏسي کلندا هئا، اکين سان اشارا ڪندا هئا ۽ انهن تي توڪون ڪندا هئا. (1)

الله پاڪ فرمايو:

فَالْيَوْمَ الَّذِينَ آمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ ﴿٣٢﴾

عَلَى الْأَرْآئِكِ لَا يَنْظُرُونَ ﴿٣٣﴾

يعني جڏهن قيامت جو ڏينهن ٿيندو ۽ هي صحابہ ڪرام عليهم الرضوان جنت ۾ پهچي ويندا ۽ جنتي اونچن اونچن تختن تي تشريف فرما هوندا ۽ جنتي لباس پهريل هوندا ۽ جنتي نعمتن مان لطف اندوز ٿي رهيا هوندا. هوڏانهن انهن غير مسلمن کي جهنم ۾ وڌو ويندو. جڏهن اهي جهنم جي باهه ۾ سڙي رهيا هوندا ته اوچتو جهنم جو دروازو کوليو ويندو. اُهي اميد ڪندا ۽ ٻاهر نڪرڻ لاءِ ڊوڙ شروع ڪندا، پر جيئن ئي دروازي جي ويجهو پهچندا، ته دروازو بند ڪيو ويندو ۽ اهي ٻيهر عذاب ۾ گرفتار ٿي ويندا. ٻيهر دروازو کوليو ويندو، ٻيهر ٻاهر جي طرف ڊوڙندا، ۽ ٻيهر دروازو بند ٿي ويندو. ائين ئي ٿيندو رهندو ۽ اهل جنت انهن کي ڏسي ڏسي ڪلي رهيا هوندا ته ڏسو! توهان اسان جي مذاق اڏائيندا هئا، اڄ توهان جي مذاق اڏائي پئي وڃي. (2)

پيارا اسلامي ڀائرو! هيءَ آهي قيامت...!! بلنديءَ وارن کي پست ڪرڻ

1...تفسير قرطبي، پارہ: 30، سورة مطففين، زیر آيت: 29، جلد: 10، جز: 19، صفحہ: 160 بتصرف۔

2...تفسير قرطبي، پارہ: 30، سورة مطففين، زیر آيت: 43، جلد: 10، جز: 19، صفحہ: 161 مفصلاً۔

واري...!! هن مان اسان کي معلوم ٿيو ته اڄ دنيا ۾ ڪنهن جي به مذاق نه اڏائڻ گهرجي، ڪنهن کي طعنا نه ڏيڻ گهرجن، ڪنهن تي ٽوڪون ڪري ان جي دل نه ڏکائڻ گهرجي. افسوس! قيامت جي ڏينهن جيڪڏهن اسان جي مذاق اڏائي وئي ته سوچيو! اسان جو ڇا ٿيندو؟

ڪنهن تي ٽوڪون نه ڪريو...!!

الله پاڪ پارو: 26، سورة حُجرات جي آيت نمبر 11 ۾ ارشاد فرمايو:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِّنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَن يَكُونُوا خَيْرًا مِّنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِّنْ

نِسَاءٍ عَسَىٰ أَن يَكُنَّ خَيْرًا مِّنْهُنَّ

ترجمو ڪنز العرفان: اي ايمان وارو! مرد ٻين مردن تي نه ڪلن، ٿي سگهي ٿو ته اهي انهن ڪلڻ وارن کان بهتر هجن ۽ نه عورتون ٻين عورتن تي ڪلن، ٿي سگهي ٿو ته اهي انهن ڪلڻ وارين کان بهتر هجن (پارو: 26، سورة حُجرات: 11)

هر ڪنهن جو پنهنجو پنهنجو ذوق هوندو آهي، زندگي گذارڻ جو انداز پنهنجو هوندو آهي. اسان ڪنهن جي انداز تي تنقيد نه ٿا ڪري سگهون، اسان ڪنهن جي لباس، ان جي لائف اسٽائل (Life Style) تي تنقيد نه ٿا ڪري سگهون. ايتري تائين جو جيڪڏهن ڪو گنهگار آهي ته ان کي به سهڻي انداز سان نيڪيءَ جي دعوت ڏني وڃي، پر سندس مذاق اڏائڻ هرگز درست نه آهي.

اڄڪلهه اسان وٽ هيءَ وبا تمام گهڻي عام آهي: **ڪنهن ڏاڙهي شريف جي سنت سڃاڻي ورتي ته ان تي تنقيد** **ڪو عمامي شريف جو تاج سڃاڻي ته ان تي تنقيد** **ڪو اڌ پنين تائين سنت مطابق ڪُرتو پائي ته ان تي تنقيد** **ويچاري غريب جي لباس تي ٽوڪون ڪيون وينديون آهن** **ٻين جو نقل ڪري انهن جي انداز جي مذاق اڏائي ويندي آهي** **ايتري تائين جو ڪجهه**

نادان قدرت جي ٺاهيل شين جو به مذاق اڏائڻ کان بلڪل نه ڪيائيندا آهن

◆ ڪنهن جي اک ٿيڙي هوندي آهي ته ان کي ٿيڙو چئي سندس مذاق اڏائيندا آهن

◆ ڪنهن جو نڪ ڊگهو آهي ته ان جي نڪ جي مذاق ◆ ڪنهن جا چپ ٽلها آهن ته ان جي چپن جي مذاق ◆ ڪنهن ويچار جي تنگ ۾ مسئلو آهي ته ان کي منبو چئي مذاق اڏائيندا آهن ۽ سامهون واري جي عزت نفس تار تار ڪندا آهن.

مذاق اڏائڻ جا عذاب

الله پاڪ جي پياري ۽ آخري نبي، رسولِ هاشمي ﷺ فرمايو:

لَا تُبَارِ أَحَاكٌ وَلَا تُبَارِحُهُ

ترجمو: پنهنجي ڀاءُ سان جهيڙو نه ڪريو ۽ نه ئي ان جي مذاق اڏايو. (1)

هڪ حديث پاڪ ۾ آهي: بيشڪ ماڻهن جي مذاق اڏائڻ واري جي لاءِ جنت جو دروازو کوليو ويندو، پوءِ ان کي سڏيو ويندو: اچ! ويجهو اچ! جڏهن هو جنت جي ويجهو ايندو ته دروازو بند ڪيو ويندو. ائين ڪيترائي پيرا ڪيو ويندو. (2)

افسوس! اهي نادان جيڪي ٻين جي عزت جو خيال نه ڪندا آهن، مذاق اڏائيندا آهن ۽ ٻين کي ذليل ڪري ڪلندا ۽ خوشيون ملهائيندا آهن، هن روايت کي بار بار پڙهن، ان تي غور ڪن، ٿورو سوچيو ته سهي...! اهو قيامت جو 50 هزار سالن جو ڏينهن، تامي جي تتل زمين، باهه وڙهيندڙ سج، هر طرف نفسي نفسي جو عالم، اهڙي حالت ۾ جڏهن ڪنهن کي جنت جي طرف سڏيو ويندو ته ان جي دل ۾ ڪيڏي نه خوشي داخل ٿيندي، هو ڪيترو پنهنجي قسمت تي رشڪ ڪندو، ڪيڏي نه اميد سان جنت ڏانهن ويندو، پر افسوس...! جيئن ئي

1...ترمذی، کتاب البر والصلة، باب ما جاء فی المرأة، صفحہ: 484، حدیث: 1995.

2...موسوع ابن ابی الدنيا، کتاب ذم الغيبة والنمیمه، باب ما نهی عنه العباد...الخ، جلد: 4، صفحہ: 413، حدیث: 149 خلاصہ.

جنت جي ويجهو پهچندو ته دروازو بند ڪيو ويندو. ٿورو تصور ته ڪريو! ان وقت کيس ڪيڏي نه ندامت ٿيندي، سندس سموريون اميدون خاڪ ۾ ملي وينديون، خوشيون ملهائڻ واري دل پورا پورا ٿي ويندي. افسوس! هيءَ حسرت، هيءَ ندامت ڇو ٿيندي...؟ ان ڪري ته هي بدنصيب دنيا ۾ ٻين جي مذاق اڏائيندو هو، قيامت جي ڏينهن کيس ان بُري ڪم جو بدلو ڏنو ويندو.

اور تسخر بھی اُڏانا چھوڙدو (1)

بھايون ڪاڍل ڏکھانا چھوڙدو

پرم تڻ جو ڏينهن

پيارا اسلامي ڀائرو! قيامت پرم تڻ جو ڏينهن آهي. اڄ اسان اندر ۾ جيڪو ڪجهه آهيون، پر لکيل آهيون ♦ دل جي ڪارڻ سفيد لباس اندر لڪل آهي ♦ ڪو طاقت جي پٺيان لڪيل آهي ♦ ڪو عهدي ۽ منصب جي پٺيان لڪيل آهي ♦ ڪو مال ۽ دولت جي پٺيان لڪيل آهي. اصل ۾ ته اهو سڀ ڪجهه ته الله پاڪ جي ستاري آهي، جو هن اسان جا عيب لڪائي رکيا آهن. پر ياد رکو! قيامت پرم تڻ جو ڏينهن آهي، لڪيل راز ظاهر ٿيڻ جو ڏينهن آهي. الله پاڪ فرمائي ٿو:

يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ ﴿١﴾

فَتَأْلَهُ مِنْ قُوَّةٍ وَلَا نَاصِرٌ ﴿٢﴾

ترجمو ڪنز العرفان: جنهن ڏينهن لڪيل ڳالهين جي جاچ ڪئي ويندي. پوءِ انسان وٽ نه ڪا قوت هوندي ۽ نه ڪو مددگار. (پارو: 30، سورة طارق: 9-10)

يعني قيامت جي ڏينهن سموريون لڪيل ڳالهيون ظاهر ٿي وينديون. ان ڏينهن

غير مسلمان لاءِ نه ڪا طاقت هوندي ۽ نه ئي ڪو سندن مددگار هوندو.

قبرن مان اٿڻ جا مختلف احوال

علامہ ابن جوزي رحمۃ اللہ علیہ لکن ٿا: روايتن ۾ آيو آهي ته جڏهن ماڻهو مرنديو آهي ته ان جا اعمال، پوءِ آهي سنا هجن يا بُرا، ان جي مٿن کان اچي بيهندا آهن، جڏهن ان کي غسل ڏنو ويندو آهي، ڪفن پارايو ويندو آهي ۽ ان جي نماز جنازه پڙهي ويندي آهي، انهن سڀني وقتن ۾ اهي اعمال ساڻس گڏ هوندا آهن ۽ ان سان گڏ ئي سندس قبر ۾ لهي ويندا آهن. ماڻهو ته ميت کي دفن ڪري واپس موٽي ايندا آهن، پر عمل ان سان گڏ قبر ۾ رهجي ويندا آهن. پوءِ قيامت تائين ان جا اهي اعمال ان سان گڏ ئي رهندا آهن. ايسيتائين جو جڏهن قبرون کوليون وينديون، مُردن کي ٻيهر زندهه ڪيو ويندو، ان وقت ان جا عمل، سنا هجن يا بُرا، ان سان گڏ ئي قبر مان نڪرندا. پوءِ جڏهن هي آخرت جي حساب لاءِ ميدانِ محشر ڏانهن وڌندو ته ان جا سڀئي سُنا يا بُرا عمل گڏ ٿي ويندا. انهن مان ڪو ننڍو يا ڪو وڏو گناهه، ڪو به وساريو نه ويندو. ان جا ظاهري ۽ لڪيل سمورا عمل سامهون اچي ويندا. ⁽¹⁾

عمل ماڻهن جو استقبال ڪندا

حضرت عمرو بن قيس رحمۃ اللہ علیہ فرمائن ٿا: مسلمان جڏهن پنهنجي قبر مان نڪرندو ته ان جو عمل خوبصورت شڪل ۽ بهترين خوشبو جي صورت ۾ سندس استقبال ڪندو ۽ ان کان پڇندو: ڇا تون مون کي سڃاڻين ٿو؟ ٻانهو چوندو: تون تمام خوبصورت آهين، تمام خوشبودار به آهين، پر مان توکي نه ٿو سڃاڻان. سندس نيڪ عمل چوندو: دنيا ۾ تون به اهڙو ئي هئين، تنهنجي خوشبو (يعني تنهنجو ڪردار، تنهنجا عمل ۽ تنهنجي سيرت) تمام پياري هئي.

1. داستان الواعظين، مجلس في الحساب... الخ، عمل العبد پلازمه، صفحه: 78 بتغير قليل.

مان تنهنجو نڪ عمل آهيان. جيسيتائين تون دنيا ۾ رهين، مان تنهنجي مٿان سوار رهيس (يعني توکي خواهشن کان روڪي رکيو، توکي نيڪين ۾ مشغول رکيو). اڄ تون مون تي سوار ٿي وڃ.

هي نڪ مسلمان جو حال هوندو، جڏهن ته غير مسلم جو عمل ان جو استقبال تمام خراب ۽ سخت بدبودار (*Stinky*) شڪل ۾ ڪندو. جڏهن ٻانهو قبر مان اٿندو ته سندس بُرو عمل ايندو ۽ ڪانئس پچندو: ڇا تون مون کي سڃاڻين ٿو؟ غير مسلم چوندو: تون ڪيڏو نه بدصورت آهين، تو مان ڪيڏي نه سخت بدبوءِ اچي رهي آهي، مان توکي نه ٿو سڃاڻان. سندس بُرو عمل چوندو: دنيا ۾ تون به اهڙو ئي بدبودار هئين. مان تنهنجو بُرو عمل آهيان. دنيا ۾ تون مون تي سوار رهين، اڄ مان تو تي سوار ٿيندس (1)

عزت ۽ ذلت جا جهنڊا

حُضورِ اڪرم، نورِ مُجسّم ﷺ فرمايو: قيامت جي ڏينهن هر خيانت ڪرڻ واري جي لاءِ هڪ جهنڊو کوڙيو ويندو، جنهن سان ان جي سڃاڻپ ٿيندي. (2)

هڪ روايت ۾ فرمايو ويو: قيامت جي ڏينهن هر ڌوڪيباز جي لاءِ هڪ جهنڊو کوڙيو ويندو ۽ چيو ويندو: هي فلاڻي پٽ فلاڻي جو جهنڊو آهي. (3)

امام شمسُ الدّين قُرطبي رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْه فرمائن ٿا: قيامت جي ڏينهن هر نڪ ۽ بدڪار لاءِ جهنڊو کوڙيو ويندو، نڪ ماڻهو پنهنجي جهنڊي سبب پري کان سڃاتو ويندو ۽ بدڪار پنهنجي بديءَ جي جهنڊي جي ذريعي سڃاتو ويندو. (4)

1...تفسير طبري، پارہ: 7، سورة انعام، زیر آیت: 31، جلد: 5، صفحہ: 178، رقم: 13190 ملقطاً.

2...بخاری، کتاب الحیل، باب اذا غصب جاری... الخ، صفحہ: 1695، حدیث: 6966.

3...مسلم، کتاب الجہاد والسير، باب تحریم الغدر، صفحہ: 690، حدیث: 1736.

4...الذکرة فی احوال الموتی و امور الآخرة، باب ما جاء فی عقوبة مانعی الزکاة... الخ، جز: 1، صفحہ: 267.

الله اڪبر! پيارا اسلامي ڀائرو! غور ڪريو! اُها ڪيڏي نه رسوائيءَ جي گهڙي هوندي، حضرت آدم عليه السلام کان وٺي قيامت تائين اچڻ وارا سڀ ماڻهو موجود هوندا، اڄ جيڪي اسان کي حاجي صاحب چئي ادب سان سڏي رهيا آهن، جيڪي پري کان ڏسي سلام ڪرڻ لاءِ ڊوڙندا ايندا آهن، جيڪي هت چمندا آهن، گهڙيءَ مان گذرندو ڏسن ته چانهه جي صلاح ڪندا آهن، جيڪي اسان جي عزت خاطر شين جون قيمتون گهٽ لڳائيندا آهن، اُهي جيڪي برڪت لاءِ اسان کان دعائون ڪرائيندا آهن، اهي سڀئي موجود هوندا.

۽ زمين به سڌي هوندي، اهڙي سڌي جو هڪ ڪنڊ تي هڪ داڻو رکيو وڃي ته بي ڪنڊ کان صاف نظر ايندو. يعني سڀئي موجود ۽ زمين به بلڪل سڌي، لڪڻ جو ڪو سوال ئي پيدا نه ٿيندو، اهڙي حالت ۾ **♦** جيڪڏهن اسان جي بُرائيءَ جو جهنڊو کوڙيو ويو **♦** اعلان ڪيو ويو ته هي ٻين کي ڌوڪو ڏيندو **♦** هي لکي گناهه ڪندو هو **♦** هي راتين جو سڀني کان لکي موبائل تي گندا منظر ڏسندو هو **♦** هي ظاهري طور نڪ هُو، پر اڪيلائيءَ ۾ گناهه ڪندو هو. **اي عاشقانِ رسول!** سوچيو! خوب سوچيو! ان وقت اسان جي شرمندگيءَ جو عالم ڇا هوندو...؟

ڇُھپَ کي لوگوں سے ڪيے جس کي گناهہ وہ خبردار ہے ڪيا هونا ہے
ارے او مجرم بے پروا دیکھ سر پہ تلوار ہے ڪيا هونا ہے
ڪام زنداں کي ڪيے اور همیں شوقِ گزار ہے ڪيا هونا ہے **(1)**

گناهہ آخر گناهہ آهي

پيارا اسلامي ڀائرو! گناهه توڙي لکي ڪيو وڃي يا ماڻهن جي سامهون ڪيو

وڃي، گناهه ته آخر گناهه ئي آهي. الله پاڪ پنهنجي نافرمانن ڪرڻ وارن ٻانهن تي سخت غضب فرمائيندو آهي. **غور فرمايو!** هي اهي ماڻهو هئا، جيڪي ظاهري طور ته نيڪ هئا، پر لڪي گناهه ڪندا هئا ۽ هڪ اسان آهيون، جيڪي سڀني جي سامهون گناهه ڪري رهيا آهيون ۽ ٿورو به نه ٿا شرمليون، اسان جو ڇا ٿيندو؟ افسوس! ٿورو سوچيو ته سهي! جيڪڏهن ائين ئي گناهه ڪندا ڪندا قبر ۾ لهي وياسين ۽ اسان تي عذاب مُسلط ڪيو ويو ته اسان ڇا ڪنداسين؟ جيڪڏهن نانگن ۽ وڃڻ ڪفن ڦاڙي اسان جي جسم تي قبضو ڪري ورتو ته ڪيڏانهن وينداسين؟ قبر جون پٽيون پاڻ ۾ ملڻ سبب اسان جون پاسيريون ٽٽي ڪري هڪ ٻئي ۾ پيوست ٿي ويون ته ڪيتري نه شديد تڪليف ٿيندي؟ هڪ پٿر جي چوٽ ته برداشت نه ٿي ٿئي، جيڪڏهن فرشتن هٿوڙا (**Hammers**) هٿڻ شروع ڪري ڇڏيا ته اسان جي نازڪ هڏين (**Bones**) جو ڇا ٿيندو؟

صحابيءَ رسول حضرت عبدالله بن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فرمائن ٿا: اي گنهگار! تون گناهه جي بُري انجام کان چو بي خوف (**Fearless**) آهين؟ جڏهن ته گناهه جي طلب ۾ رهڻ، گناهه ڪرڻ کان به وڏو گناهه آهي ۽ تنهنجو ساڄي ۽ کاٻي پاسي وارن فرشتن کان حياءُ نه ڪرڻ ۽ گناهه تي قائم رهڻ به تمام وڏو گناهه آهي، يعني توبه ڪرڻ کان سواءِ تنهنجو گناهه تي قائم رهڻ ان کان به وڏو گناهه آهي ۽ تنهنجو گناهه ڪرڻ تي خوش ٿيڻ ۽ تهڪ ڏيڻ ان کان به وڏو گناهه آهي، جيتوڻيڪ تون نه ٿو ڄاڻين ته الله پاڪ توسان ڪهڙو سلوڪ فرمائڻ وارو آهي؟ ۽ تنهنجو گناهه ۾ ناڪاميءَ تي غمگين ٿيڻ، ان کان به وڏو گناهه آهي. گناهه ڪندي تيز هوا سان دروازي جو پردو مٽي ڪڍي وڃي ته تون ڊڄي ويندو آهين، پر الله پاڪ جي ان نظر کان نه ٿو ڊڄين، جيڪا هن جي

کب گناہوں سے کنارا میں کروں گیارب!

نیک کب اے مرے اللہ! بنوں گیارہ!

کب گمناہوں کے مَرَض سے میں شفا پائوں گا

کب میں بیمار، مدینے کا بنوں گایارت! (2)

ایکی گناہم کرٹ جو عذاب

حضرت عبدالله بن زيد رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمائن ٿا: مان چنڊ جي شروعاتي راتين ۾ قبرستان وٽان گذريس ته مون هڪ شخص کي قبر مان نڪرندي ڏٺو، هو زنجير چڪي رهيو هو. پوءِ مون ڏٺو ته هڪ ٻئي شخص ان زنجير کي پڪڙي رکيو آهي. ان ٻئي شخص ٻاهر نڪرڻ واري شخص کي پاڻ ڏانهن ڇڪيو ۽ کيس قبر ۾ واپس موٽائي ڇڏيو. پوءِ مون ان شخص کي ان مردي کي ماريندي ڏٺو ۽ مردو چٽي رهيو هو: ڇا مان نماز نه پڙهندو هيس؟ ڇا مان جنابت کان غسل نه ڪندو هيس؟ ڇا مان روزا نه رکندو هيس؟ ته ان مارڻ واري جواب ڏنو: ها! ڇو نه (تون واقعي اِهي ڪم ته ڪندو هُئين)، پر جڏهن تون اڪيلائيءَ ۾ گناهه ڪندو هُئين ته ان وقت الله پاڪ کان نه ڊڄندو هُئين. (3)

الله اکبر! اي عاشقانِ رسول! تصور ڪريو! ڪير آهي، جيڪو اهڙو خطرناڪ عذاب برداشت ڪري سگهي ٿو...!! يقيناً اسان مان ڪنهن کي به ان جي همت نه هوندي، پر افسوس! اسان نه ٿا ڊڄون، غفلت (*Heedlessness*) ۾ پئجي

1 ... ذم الهوى' لابن جوزي، الباب الرابع والعشرون في التحذير من المعاصي... الخ، صفحة: 148-.

2. .. وسائل بخشش، صفحه: 84-

3.. . الزواجر، مقدمة، جلد: 1، صفحة: 30.

جيون ٿا، سُستي (*Laziness*) ڪريون ٿا، ماڻهن کان شرمائي پلي گناهه ڇڏي ڏيون، بُرا ڪم ڪرڻ کان رڪجي وڃون، پر اڪيلائيءَ ۾ اهڙي ته گناهن جي بازار گرم ٿي ويندي آهي جو **الْأَمَانُ وَالْحَفِيفُ...**!!

اڄ عمل جو وقت آهي

پيارا اسلامي ڀائرو! اڃان اسان زندهه آهيون، اڃا اسان وٽ وقت آهي، اسان توبه ڪري پويان گناهه بخشائي سگهون ٿا، نيڪ ڪم ڪري قبر روشن ڪرڻ جو انتظام ڪري سگهون ٿا. جيڪڏهن هيءَ ساهه جي ٽنڊُ ٽٽي پئي، روح جسم مان نڪري ويو ته پڇتاءَ کان سواءِ ٻيو ڪجهه به هٿ نه ايندو. چوندا آهن ته ڪنهن مردي کي خواب ۾ ڏٺو ويو ته ان چيو:

مَاعِنْدُكُمْ أَكْثَرُ مِنَ الْغَفْلَةِ وَمَاعِنْدَنَا أَكْثَرُ مِنَ الْحَسْرَةِ

يعني توهان زندهه ماڻهو تمام گهڻي غفلت ۾ آهيو ۽ اسان، جيڪي قبر ۾ لهي چڪا آهيون، تمام گهڻي حسرت ۾ آهيون. **(1)**

پيارا اسلامي ڀائرو! ان کان پهريان جو موت اسان کي اچي سوگهو ڪري، ان کان پهريان جو قيامت قائم ٿي وڃي، ان کان اڳ جو قبر جي اندر ڪيڙا ڀرجڻ شروع ٿي وڃن، ان کان اڳ جو قيامت جون رسوائيون شروع ٿي وڃن، اسان کي اڄ ۽ هينئر کان ئي توبه ڪري، پنهنجي رحمٰن ۽ رحيم رب ڪريم کان گناهن جي معافي گهري، جن گناهن جي تلافي ٿي سگهي ٿي انهن جي تلافي ڪري، نيڪين ۾ مشغول ٿي وڃڻ گهرجي.

توبه ڪري ونو!

الله پاڪ جي رحمت ته ڏسو! ڪيڏي نه وسيع آهي. جيڪو توبه ڪري وڻندو

آهي، الله پاڪ ان کي پنهنجو محبوب ٻانهو بڻائي ڇڏيندو آهي. ارشاد ٿئي ٿو:

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ

ترجمو کنز العرفان: بيشڪ الله گهڻي توبه ڪرڻ وارن سان محبت فرمائيندو

آهي. (پارو: 2، سورة بقره: 222)

گناه مٽائڻ جو وظيفو

حضرت عبدالله بن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمائن ٿا: جيڪو شخص 3 ڀيرا **اَسْتَغْفِرُ اللهَ**

الْعَظِيمَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ وَ أَتُوبُ إِلَيْهِ (يعني مان الله پاڪ کان مغفرت طلب

ڪريان ٿو، جنهن کان سواءِ ڪو معبود نه آهي ۽ جيڪو پاڻ زندهه آهي ۽ ٻين

کي قائم رکڻ وارو آهي، مان ان ڏانهن ئي رجوع ڪريان ٿو) پڙهي، ان جا

گناه بخشيا ويندا، جيتوڻيڪ سمنڊ جي جهڳ کان وڌيڪ هجن. ⁽¹⁾

الله پاڪ اسان کي سڄي پڪي توبه ڪرڻ جي توفيق نصيب فرمائي. ڪاش!

اسان گناه ڇڏي ڏيون، خوب نيڪيون ڪريون، الله پاڪ کي راضي ڪرڻ

وارن ڪمن ۾ مشغول ٿي وڃون، ڪاش! ڪاش! ڪاش! اسان جي مغفرت

جو سامان ٿي وڃي. اٰمِيْن بِجَا لَا تَمُوتِ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ

ڪرم سے بخش دے مجھ کو نہ دے سزایا رب!

گناہگار ہوں میں لائق جہنم ہوں

ہے تیرے قہر پہ حاوی تری عطا یا رب! ⁽²⁾

بُرائیوں پر شکیں ہوں رحم فرما دے!

صَلَّى اللهُ عَلَى مُحَمَّدٍ

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيبِ

سورة واقعة جون مختصر فضيلتون

پيارا اسلامي پائرو! سُورت واقعه 27 هين سيپاري جي سورت آهي، ان ۾ 3

1... تَنْبِيْهُ الْعَافِلِيْنَ، باب آخر من التوبة، صفحہ: 59۔

2... وسائل بخشش، صفحہ: 78۔

رڪوع ۽ 96 آيتون آهن. هيءَ تمام گهڻي فضيلت واري سورت آهي. حديث پاڪ ۾ آهي، رسولِ ڪائنات، فخرِ موجودات ﷺ فرمايو:

مَنْ قَرَأَ اَكْلَ لَيْلَةٍ سُوْرَةِ الْوَاَقِعَةِ لَمْ تُصِبْهُ فَاَقَةُ اَبَدًا

ترجمو: جيڪو روزانو رات جو سُورت واقع جي تلاوت ڪندو، اهو ڪڏهن به فاقِي (يعني بڪ ۽ تنگدستي) جو شڪار نه ٿيندو. (1)

هڪ ٻي حديث پاڪ ۾ فرمايائون:

عَلَيْكُمْ نِسَاءُكُمْ سُوْرَةِ الْوَاَقِعَةِ، فَإِنَّهَا سُوْرَةُ الْغِنَى

ترجمو: پنهنجين عورتن کي سُورت واقعہ سِيڪاريو، بيشڪ هيءَ سورتِ غِنِي (يعني محتاجي دور ڪرڻ واري سورت) آهي. (2)

سُبْحَنَ اللّٰه! پيارا اسلامي ڀائرو! ڏسو! ڪيڏو نه آسان نسخو آهي. اڄ جي دور ۾ شايد ئي ڪو اهڙو هجي، جيڪو مهانگائيءَ جو ماريل نه هجي، هر ٽيون چوٿون ماڻهو معاشي حالتن کان پريشان نظر اچي رهيو آهي. اسان جي آقا ۽ مولا، مڪي مدني مصطفيٰ ﷺ اسان کي نيڪين سان ڀرپور نسخو ٻڌايو آهي: روزانو رات جو سُورت واقع جي تلاوت ڪريو! گهر جي عورتن کي به ان جي ترغيب ڏياريو! الله پاڪ چاهيو ته محتاجي به دور ٿيندي، دڪان، ڪاروبار ۽ مال و دولت ۾ برڪت به ٿيندي ۽ **إِنْ شَاءَ اللّٰهُ الْكَرِيمُ!** هر هڪ حرف جي بدلي 10، 10 نيڪيون به ملنديون.

ڪس چيز کي ئي هجي موليٰ تري گلي ۾
دنيا تري گلي ۾، غنبي تري گلي ۾

1... فضائل الصحابه لامام احمد، من فضائل علي رضي الله عنه... الخ، جز: 2، صفحہ: 728، حديث: 1247۔

2... مسند فردوس، جلد: 3، صفحہ: 10، حديث: 4005۔

اڳين ۽ پوين جو علم

سُورۃ واقعہ جي ھڪ ٻي ڏاڍي پياري فضيلت ٻڌو! حضرت مسروق رحمۃ اللہ علیہ فرمائن ٿا:

مَنْ سَرَّاهُ أَنْ يَغْلَمَ عِلْمَ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ، وَعِلْمَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، فَلْيَقْرَأْ سُورَةَ الْوَاقِعَةِ

ترجمو: جيڪو اڳين، پوين ۽ دنيا ۽ آخرت جو علم سکڻ چاهي ٿو، ان کي گهرجي ته سُورۃ واقعہ پڙهي. (1)

الله اڪبر! قرآن ڪريم ڪيڏو نه باڪمال ۽ بيمثال ڪتاب آهي. جو صرف 96 آيتون...!! انهن ۾ اڳين ۽ پوين جو علم به موجود آهي ۽ دنيا ۽ آخرت جو علم به رکيو ويو آهي.

ڪيسے ہو پائے بیاں عظمت کلامِ اللہ کی

ماوراءِ ہے عقل سے رفعت کلامِ اللہ کی

ساری دنیا کی بھلائی کے لیے نازل کیا

رَب نے کر دی ہے عیاں شوکت کلامِ اللہ کی

اسان وٽ ڪي ماڻهو تاريخ پڙهڻ جا تمام گهڻا شوقين هوندا آهن، تاريخ جا ڪيترا ئي ڪتاب پڙهي ڇڏيندا آهن، هستوريڪل وڊيوز (*Historical Videos*) به ڏسندا آهن، پر افسوس! قرآن ڪريم کان دوري اختيار ڪئي ويندي آهي. اوهان ٿورو الله پاڪ جو ڪلام پڙهي ته ڏسو! ان ۾ صرف ماضيءَ جي تاريخ ئي موجود نه آهي، پر ايندڙ وقت ۾ اچڻ وارن جي تاريخ به موجود آهي. اهو ڪهڙو علم آهي، جيڪو ڪلامِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۾ موجود نه آهي؟ بس اسان ان

ڏانهن رجوع نه ٿا ڪريون. ڪاش! اسان ۾ قرآن ڪريم پڙهڻ، سمجھڻ، سکڻ ۽ ڪثرت سان ان جي تلاوت ڪرڻ جو شوق پيدا ٿي وڃي. نيت ڪريو ته وڌيڪ نه ته گهٽ ۾ گهٽ سُورت واقعه مان ڪجهه نه ڪجهه، ترجمو ڪنزالايمان سان، آسان ترجمو ڪنزالعرفان سان، تفسيرِ صراطِ الجنان، نُورُ العُرفان ۽ خَزائنُ العُرفان سان گڏ پڙهڻ ۽ سمجھڻ جي ڪوشش ڪنداسين. الله پاڪ اسان کي عمل جي توفيق نصيب فرمائي. اَمِينُ بِجَاهِ خَاتَمِ النَّبِيِّينَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ

12 ديني ڪمن مان هڪ ديني ڪم: فجر لاءِ جاڳائڻ

پيارا اسلامي پيائرو! بااخلاق مؤمن بڻجڻ، خوفِ خدا ۽ عشقِ مصطفيٰ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ حاصل ڪرڻ لاءِ دعوتِ اسلامي جي ديني ماحول سان وابسته ٿي وڃو! 12 ديني ڪمن ۾ وڏي ڪري حصو وٺو، 12 ديني ڪمن مان هڪ ديني ڪم: فجر لاءِ جاڳائڻ به آهي.

نمازِ فجر لاءِ جاڳائڻ سُنَّتِ مصطفيٰ آهي؛ ﷖ الله پاڪ جا آخري نبي، رسولِ هاشمي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فجر لاءِ ويندي سُنَن کي جاڳائيندا هئا (۱) ﷖ مسلمانن جي ٻئي خليفن حضرت عمر فاروق اعظم رضي الله عنه جو به اهو ئي انداز هو (۲) ﷖ مسلمانن جي چوٿين خليفن حضرت علي المرتضيٰ رضي الله عنه به هن پياري پياري سنت تي عمل ڪندڙ هئا. (۳)

A توهان به هيءَ سُنَّت اپنايو! نمازِ فجر لاءِ جاڳائيندا ڪريو! اِنْ شَاءَ اللهُ اَلْڪَرِيم! تمام گهڻيون برڪتون ملنديون ﷖ ٻين کي جاڳائيندڙ ته توهان کي به نمازِ فجر باجماعت پڙهڻ جي سعادت ملندي ﷖ صبح صبح نيڪيءَ جي دعوت عام ڪرڻ

1...ابو داؤد، ڪتاب الصلاة، باب الاضطجاع بعدها، صفحه: 208، حديث: 1264-.

2...مشكاة المصابيح، جلد: 1، صفحه: 244، حديث: 1244 ماخوڏ.

3...تاريخ الخلفاء، صفحه: 112 ماخوڏ.

جو ثواب ملندو ۽ توهان جي جاڳائڻ سان جيترا ماڻهو نماز پڙهندا، انهن سڀني جي نماز جو ثواب انهن کي به ملندو ۽ **اِنْ شَاءَ اللّٰهُ اَلْكَرِيمُ**! توهان جي اعمال نامي ۾ به لکيو ويندو ۽ صبح صبح پيادل هلڻ جو موقعو ملندو ته صحت سٺي رهندي. ڪا به مشڪل ناهي، جماعت جي وقت کان 20، 25 منٽ اڳ اٿي پئو! نماز فجر لاءِ ته وڃڻو ئي آهي، صدا لڳائيندا هلندا هلو! مسجد به پهچي ويندو ۽ الله پاڪ جي فضل سان نيڪيءَ جي دعوت عام ڪرڻ جو ثواب به ملي ويندو. نيت ڪري وٺو! **اِنْ شَاءَ اللّٰهُ اَلْكَرِيمُ**! نماز فجر لاءِ جاڳائيندو رهندس. اچو توهان جي ترغيب لاءِ هڪ مدني بهار توهان کي ٻڌايان ٿو.

فِيضَانِ مَدِينِ جِي لاءِ زمين ملي

هڪ اسلامي ڀاءُ جو بيان آهي: دَعْوَتِ اسلامي جي ديني قافلي سان گڏ اسان هڪ شهر ۾ وياسين، فجر جي آذان کان پوءِ فجر نماز لاءِ جاڳائيندي وڃي رهيا هئا ته اوچتو هڪ گهر مان هڪ ماڊرن نوجوان انهن سان اچي شامل ٿيو ۽ ان فجر جي نماز مسجد ۾ باجماعت ادا ڪئي. بعد ۾ ان نوجوان جو والد ديني قافلي وارن عاشقان رسول سان ملڻ آيو. جيڪو هڪ مالدار شخص هو. اُن اچي ٻڌايو ته نماز فجر ۾ جاڳائڻ جي بَرَڪت سان ان جو نافرمان ماڊرن (Modern) بي نمازي پٽ پنج وَقتہ نماز پڙهڻ لڳو آهي. **اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ** عَزَّوَجَلَّ ان ماڊرن نوجوان جي والد متاثر ٿي ڪري ان شهر ۾ مَدَنِي مَرڪز فيضانِ مدينه جي لاءِ زمين ڏني ڇڏي.

نه چھوڻي ٻي بهي خدا ديني ماحول

جسے خير سے مل گیا ديني ماحول

ترا شکر مولاد ديني ماحول

يقيناً مقدر کا وہ ہے سکندر

صَلَّى اللّٰهُ عَلَى مُحَمَّدٍ

صَلَّى اللّٰهُ عَلَى الْحَبِيبِ

مدني قاعدو (Madani Qaida) موبائل ايلي ڪيشن

پيارا اسلامي ڀائرو! دعوتِ اسلامي جي آءِ ٽي I.T ڊيپارٽمينٽ هڪ موبائيل ايلي ڪيشن جاري ڪئي آهي، جنهن جو نالو آهي: مدني قاعدو (Madani Qaida) هن ايپليڪيشن ۾ مڪمل مدني قاعدو ۽ ان جي آڊيو (Audio) شامل ڪئي وئي آهي، يعني هن ايپليڪيشن ۾ توهان مدني قاعدي جي جنهن به حرف يا لفظ تي ڪلڪ ڪندا ته آڊيو ۾ ان جو تلفظ هلندو. ائين هن ايپليڪيشن جي مدد سان آسانيءَ سان مدني قاعدو پڙهي، ان جي مشق ڪري، صحيح مخرج ۽ ضروري تجويد سڳي سگهجي ٿي. هيءَ ايپليڪيشن پنهنجي سمارت فون ۾ انسٽال ڪري ڇڏيو، پاڻ به فائڊو حاصل ڪريو ۽ ٻين کي به ترغيب ڏياريو.

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيبِ صَلَّى اللهُ عَلَى مُحَمَّدٍ

ڪجهه ضروري اعلانات

◆ هر چنچر تي اميرِ اهل سنت مولانا محمد الياس قادري **دَامَتْ بَرَكَاتُهُمُ الْعَالِيَه** مدني چينل تي لائيو **هفتيوار مدني مذاڪرو** فرمائيندا آهن. ايندڙ چنچر تي به عشاء جي نماز کان پوءِ (تقريباً 8:30 منٽ تي) **إِنْ شَاءَ اللهُ الْكَرِيمُ!** هفتيوار مدني مذاڪرو ٿيندو، جنهن ۾ شيخ طريقت، اميرِ اهل سنت مولانا الياس عطار قادري **دَامَتْ بَرَكَاتُهُمُ الْعَالِيَه** سوالن جا جواب به عنايت فرمائيندا. سڀئي زميدار ۽ عاشقانِ رسول هن مدني مذاڪري ۾ پاڻ به شرڪت فرمائڻ ۽ ٻين کي به ان جي دعوت ڏيڻ. ◆ شيخ طريقت، اميرِ اهل سنت **دَامَتْ بَرَكَاتُهُمُ الْعَالِيَه** يا خليفه اميرِ اهل سنت **دَامَتْ بَرَكَاتُهُمُ الْعَالِيَه** هر هفتي هڪ ديني رسالو پڙهڻ جي ترغيب ارشاد فرمائيندا آهن. ايندڙ هفتي جي مدني مذاڪري ۾ رسالي **دل بدلت واريون 41 ڳالهيون** جو اعلان ڪيو

ويندو. هي رسالو پاڻ به پڙهو! ٻين کي به ترغيب ڏياريو ۽ جيڪي سوشل ميڊيا، مثلاً واٽس ايپ وغيره استعمال ڪندا آهن، اُهي رضاءُ الهي ۽ ثواب حاصل ڪرڻ خاطر هي رسالو ٻين سان به شيئر (Share) ڪن!

◆ **مڪتبهُ البدينه** پيش ڪري رهيو آهي؛ محشر جي سخت گرمي ۾ عرشِ الهي جو سايو (چانو) ماڻڻ وارن خوشنصيبن جي بيان تي مشتمل زبردست رسالو **عرش جو سايو ڪنهن ڪنهن کي ملندو**، توهان هي رسالو **مڪتبهُ البدينه** جي ڪنهن به شاخ تان **40 روپين** جي بدران اسپيشل ڊسڪائونٽ تي 23 روپين ۾ خريد فرمايو. پاڻ به مطالعو ڪريو! ٻين کي به ان جي دعوت ڏيو!

صَلُّوا عَلَى الْحَبِيبِ صَلَّى اللهُ عَلَى مُحَمَّدٍ

پيارا اسلامي پاترو! بيان کي اختتام ڏانهن آڻيندي سنت جي فضيلت ۽ زندگي گذارڻ جا ڪجهه آداب بيان ڪرڻ جي سعادت حاصل ڪري رهيو آهيان. تاجدارِ رسالت، شهنشاهِ نبوت **صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ** فرمايو: **مَنْ أَحَبَّ سُنَّتِي فَقَدْ أَحَبَّنِي وَمَنْ أَحَبَّنِي كَانَ مَعِيَ فِي الْجَنَّةِ** جنهن منهنجي سنت سان محبت ڪئي، ان مون سان محبت ڪئي ۽ جنهن مون سان محبت ڪئي، اهو جنت ۾ مون سان گڏ هوندو. ⁽¹⁾

سِينہ تیری سُنّت کا مدینہ بنے آقا! | جنت میں پڑوسی مجھے تم اپنا بنانا

معانقو ڪرڻ سنتِ مصطفيٰ آهي

فرمانِ آخري نبي، رسولِ هاشمي **صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ**: جنهن جو ڪو پاءُ هجي ان کي گهرجي ته پنهنجي پاءُ سان معانقو ڪري. ⁽²⁾
اي عاشقانِ رسول! ڳلي ملڻ يعني پاڪر پائڻ کي معانقو ڪرڻ چوندا آهن ⁽³⁾ ۽

1... تاريخِ مدينه دمشق، جلد: 9، صفحہ: 343.

2... گزّ العَمال، ڪتاب: الفضائل، جلد: 7، جز: 1، صفحہ: 26، حديث: 36235.

3... فرہنگِ آصفیہ، جلد: 2، صفحہ: 108.

معانقو ڪرڻ سنتِ مصطفيٰ آهي. ⁽¹⁾ *مِرَاةُ النَّاجِيحِ ۾ آهي: خوشيءَ ۾ ڪنهن سان ڳلي ملڻ سنت آهي. ⁽²⁾ پيارا آقا، مڪي مدني مصطفيٰ ﷺ ڪيترائي پيرا صحابہءِ ڪرام رَضِيَ اللہُ عَنْہُمْ تي شفقت فرمائيندي ساڻن ڳلي ملندا هئا. مثال طور خيبر جي موقعي تي پياري آقا مڪي مدني مصطفيٰ ﷺ حضرت جعفر طيار رَضِيَ اللہُ عَنْہُ کي سيني سان لڳايو ۽ کين پيشانيءَ تي چُمي ڏنائون. ⁽³⁾ هڪ دفعي پاڻ ﷺ حضرت ابوذر غفاري رَضِيَ اللہُ عَنْہُ کي گهرايو ۽ جڏهن اهي حاضر ٿيا ته شفقت فرمائيندي کين سيني سان لڳايائون. ⁽⁴⁾

مختلف سنتون سڪڻ جي لاءِ مڪتبه المدينه جي شايع ٿيل ڪتاب **بهار شريعت** جلد: 3 مان حصو 16 ۽ شيخ طريقت، امير اهل سنت **مولانا الياس قادري** دَامَتْ بَرَڪَاتُہُمُ الْعَالِيہ جو 91 صفحن تي مشتمل رسالو **550 سنتون ۽ آداب** خريد فرمايو ۽ پڙهو. سنتون سڪڻ جو هڪ بهترين ذريعو دعوتِ اسلامي جي قافلن ۾ عاشقانِ رسول سان گڏ سنتن ڀريو سفر ڪرڻ به آهي.

چاهئے گر تمہیں قافلے میں چلو
لينے یہ نعمتیں قافلے میں چلو ⁽⁵⁾

اُفتِ مصطفیٰ اور خوفِ خدا
گر مدینے کا غم چاہئے چشمِ نم

الله پاڪ اسان کي عمل جي توفيق عطا فرمائي.

اٰمِيْن بِجَاہِ خَاتِمِ النَّبِيِّينَ ﷺ

صَلُّوْا عَلَی الْحَبِیْب صَلَّی اللہُ عَلَی مُحَمَّدٍ

1... فتاویٰ رضویہ، جلد: 8، صفحہ: 614۔

2... فتاویٰ رضویہ، جلد: 8، صفحہ: 614۔

3... ابو داؤد، کتاب: الادب، باب: قبلۃ ما بین العینین، صفحہ: 813، حدیث: 5220۔

4... ابو داؤد، کتاب: الادب، باب: قبلۃ ما بین العینین، صفحہ: 812، حدیث: 5214 خلاصہ۔

5... وسائل بخشش، صفحہ: 669۔